

обнаружено значительный процент респондентов с отрицательным и равнодушным отношением к учению, они характеризуются пассивностью в учебной деятельности. Положительное отношение к учению в большинстве характеризуется недостаточной осознанностью. Обоснована необходимость проведения специальной работы по формированию положительного отношения к учению умственно отсталых учащихся с целью повышения их успешности в учебном и личностном плане.

Ключевые слова: отношение к учению, умственно отсталые учащиеся младших классов, отношение к успеху, методика исследования.

Dokuchyna T.A. Attitude to the study of mentally retarded pupils as a guarantee of their success

The article is devoted to attitude to the study of mentally retarded pupils, which is one of the factors that affect attitude to the success in the educational activity. The article contains an analysis of special psychological and pedagogical literature of research problem, insufficiency research in correctional pedagogic. The theoretical analysis of the literature has allowed to identify the main factors influencing the formation of attitude to the study and indicated the necessity of research the attitude to the study of mentally retarded pupils. The content and methods of research the attitude to the study of mentally retarded pupils are discloses. The conversations with pupils and teacher, observation were used in the research. The article presents the results of research the attitude to the study of mentally retarded pupils of junior classes. According to the research allocated several types of attitude to the study. It was discovered significant amount of pupils with passive indifferent and inactive positive attitude to the study. The results of the research indicate the necessity for the introduction of new forms and methods of work in the practice of auxiliary school for the purpose of creating a positive, active attitude to the study of mentally retarded pupils of junior classes.

Keywords: attitude to the study, mentally retarded pupils of junior classes, attitude to the success, the method of research.

Стаття надійшла до редакції 28.03.2014 р.

Статтю прийнято до друку 30.03.2014 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Миронова С.П.

УДК 376:371.7:342.721.73

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ОСНОВА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ
З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

Єжова Т.Є.

кандидат педагогічних наук

Вільний і гармонічний розвиток особистості неможливий без забезпечення їй одного з основних прав людини – права на охорону здоров'я. У Законі України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» поняття «охорона здоров'я» визначається як система заходів, які здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, закладами охорони здоров'я, медичними та фармацевтичними працівниками і громадянами з метою збереження та відновлення фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості її життя [2].

Зараз усе більш очевидною стає залежність здоров'я не тільки від лікувально-профілактичних заходів, що здійснюються закладами охорони здоров'я, але насамперед від установок самої людини, від її усвідомленого ставлення до здорового способу життя, формування, зміцнення й збереження свого здоров'я, здоров'я членів своєї родини, і особливо дітей.

Здоров'я дитини є однією з умов її ефективної участі в навчально-виховному процесі. Різні відхилення та погіршення, що виникають у стані здоров'я, створюють дитині перешкоди на шляху досягнення успіхів у навчанні й тим самим утруднюють процес засвоєння нею соціального досвіду. Таким чином, для забезпечення дітям якнайкращих можливостей соціального розвитку, необхідно в навчально-виховному процесі приділяти увагу охороні, а по можливості й зміцненню їхнього здоров'я.

В дослідженнях вітчизняних вчених в різних галузях знань (педагогіка, медицина), проведених в різні роки, констатуються факти порушення школами санітарно-гігієнічних вимог до організації перебування дітей та організації навчального процесу. На цьому тлі збільшується кількість дитячих захворювань, особливо страждають нервова система, а також зір і постава, загострюються хронічні захворювання (С. Вітрищак, Г. Даниленко, Б. Долинський, Н. Малачкова, Н. Маслова, В. Махнюк, С. Щудро та ін.).

Серед учнів спеціальних шкіл подібних масштабних досліджень не проводилося, проте з теорії та практики корекційної педагогіки відомо, що порушення фізичного та психічного розвитку тією чи іншою мірою позначаються на загальному стані здоров'я, показниках фізичного розвитку та загальній фізичній підготовці дітей. Таким дітям, зазвичай, притаманно загальне соматичне ослаблення, що ускладнюється наявністю супутніх первинному дефекту захворювань; зниження обмінних процесів і реактивності організму; порушення рухової активності, а також швидка стомлюваність і знижена працездатність під час навчальних занять і при інших видах

діяльності. Діти з порушеннями психофізичного розвитку більше, ніж їхні здорові однолітки, схильні до шкідливих звичок; вони повільніше, усвідомлюють значимість турботи про власне здоров'я (Л. Дробот, О. Коган, В. Синьов, Є. Синьова, М. Супрун, В. Тарасун, О. Хохліна, М. Шеремет, М. Ярмаченко та ін.). Все це утруднює розвиток, виховання та реабілітацію таких дітей.

Зрозуміло, що система освіти може лише частково впливати на дану ситуацію, проте важливо використовувати всі можливості навчальних закладів для підтримки здоров'я дітей. Ці можливості пов'язані з обсягом і змістом навчального матеріалу, психологічним кліматом у навчальних закладах, характером взаємодії закладів освіти й охорони здоров'я. Отже, навчальні заклади мають проводити роботу з формування, збереження та зміцнення здоров'я дітей.

З урахуванням даних міркувань, а також наведеного вище визначення, педагогічну діяльність з охорони здоров'я дітей з особливостями психофізичного розвитку ми розуміємо як систему заходів, які реалізуються у навчальному закладі та спрямовані на сприяння фізичному і психічному розвитку дітей, підтримку в них оптимальної працездатності та формування максимально можливої соціальної активності. Оскільки охорона здоров'я дітей – це процес, то як усякий процес, що має місце у навчальному закладі, він повинен здійснюватися на відповідній правовій основі. Тому вважаємо за доцільне розглянути правову основу охорони здоров'я дітей у навчальному закладі, виділивши у ній педагогічну складову.

В результаті наукового пошуку нами було виділено три групи нормативно-правових документів: загального характеру, які регламентують питання охорони здоров'я дітей як окремої групи населення; документи, що регламентують процес охорони здоров'я дітей як необхідної складової функціонування системи освіти; документи, що регламентують процес охорони здоров'я дітей з порушеннями психофізичного розвитку як необхідної складової функціонування спеціальних навчальних закладів.

Відповідно до Конституції, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Стаття 49 Конституції України закріплює право кожної людини на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Зокрема, в даній статті підкреслюється, що держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя.

Першим законом незалежної України, в якому було визначено правові, організаційні, економічні та соціальні засади охорони здоров'я в населення, став прийнятий у 1992 році Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [2]. Серед основних принципів охорони здоров'я визначається орієнтація на сучасні стандарти здоров'я та медичної допомоги, поєднання вітчизняних традицій і досягнень із світовим досвідом в сфері охорони здоров'я, а також пріоритет профілактичних заходів (ст. 4). Охорона здоров'я проголошується даним документом загальним обов'язком суспільства та держави, визначається як необхідність забезпечення пріоритетності охорони здоров'я у діяльності державних, громадських або інших органів, підприємств, установ, організацій, посадових осіб та громадяни (ст. 5). Реалізація права на охорону здоров'я передбачає, зокрема, безпечні і здорові умови навчання, побуту та відпочинку, а також можливість об'єднання в громадські організації з метою сприяння охороні здоров'я (ст. 6).

Зазначимо, що згідно із Законом України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» [5], в дитячі громадські організації діти можуть об'єднуватися, починаючи з 6 років, а в молодіжні – починаючи з 14 років. Метою діяльності таких організацій є, зокрема, реалізація та захист своїх прав і свобод, в тому числі й права на охорону здоров'я. Молодіжні та дитячі громадські організації залучаються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування до розроблення і обговорення проектів рішень з питань державної політики щодо дітей та молоді, зокрема тих її напрямів, що стосуються охорони здоров'я. Молодіжні та дитячі громадські організації можуть створюватися як у навчальному закладі, так і за його межами. Педагогічні працівники навчального закладу можуть співпрацювати з цими організаціями, поширюючи корисну для дітей інформацію.

Оскільки діти з порушеннями психофізичного розвитку проводять в спеціальних школах-інтернатах більшу частину дня, а діти, які приїжджають до інтернату з інших населених пунктів, проводять в ньому більшу частину навчального року, створення безпечних і здорових умов і навчання, і побуту та відпочинку покладається на адміністрацію та педагогічних і медичних працівників цих закладів. Дане твердження підкріплюється статтею 10 «Основа законодавства України про охорону здоров'я», яка, зокрема, зобов'язує громадян України піклуватись про здоров'я дітей.

Піклуватись про здоров'я дітей, їх фізичний та духовний розвиток, ведення ними здорового способу життя зобов'язані й їхні батьки. У разі порушення цього обов'язку, якщо воно завдає істотної шкоди здоров'ю дитини, батьки у встановленому порядку можуть бути позбавлені батьківських прав (ст. 59). З огляду на це положення можна стверджувати, що одним із напрямів роботи школи має бути просвітницька робота серед батьків, спрямована на пропаганду здорового способу життя, ознайомлення їх з віковими фізіологічними

особливостями розвитку дітей, а також навчання створенню здоров'язбережувального середовища вдома.

Контроль за охороною здоров'я дітей у навчальних закладах усіх типів, організаційно-правових форм та форм власності покладається на органи та заклади охорони здоров'я разом з органами управління освітою і громадськими організаціями (ст. 62). Отже, згідно з даним документом, діти мають право на безпечні і здорові умови навчання, що відповідають їхнім фізіологічним особливостям і стану здоров'я, та виключають вплив несприятливих чинників.

Розглянуті положення «Основ законодавства України про охорону здоров'я» знайшли відображення в затвердженому в 1993 році Положенні про спеціальну загальноосвітню школу-інтернат (школу, клас) України для дітей з вадами фізичного або розумового розвитку.

На виконання Постанови Верховної Ради України «Про порядок введення в дію Закону України «Про освіту»» та з метою забезпечення розвитку освіти як пріоритетного засобу розбудови Української держави, Кабінетом Міністрів України у цьому ж році було затверджено Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття») [8]. Серед стратегічних завдань реформування освіти в Україні даним документом, зокрема, визначено відродження і розбудова національної системи освіти як найважливішої ланки становлення фізичного і морального здоров'я дітей; забезпечення у кожному навчальному закладі умов для навчання і виховання фізично та психічно здорової особи; запобігання пияцтву, наркоманії, насильству. Таким чином, з огляду на це положення можна стверджувати, що одним із напрямів роботи школи має бути просвітницько-виховна робота з профілактики шкідливих звичок і негативних явищ в учнівському середовищі.

Прийнятим у 1994 році Законом України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [3] окреслено вимоги до умов виховання та навчання дітей, згідно яких адміністрація та педагоги навчальних закладів зобов'язані забезпечити дотримання в закладі санітарних норм, а також здійснювати заходи, спрямовані на збереження і зміцнення здоров'я та гігієнічне виховання дітей. Режими навчання та виховання, навчально-трудова навантаження дітей підлягають обов'язковому погодженню з відповідними органами державної санітарно-епідеміологічної служби (ст. 20). Гігієнічне виховання визначається як одне з головних завдань навчальних закладів, а відповідний навчальний курс – курс гігієнічного навчання – як обов'язкова складова підготовки. Органи та заклади охорони здоров'я, медичні працівники, а також працівники освіти і культури зобов'язані пропагувати серед населення гігієнічні навички та здоровий спосіб життя (ст. 21).

Окреслені Законом України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» вимоги до умов виховання та навчання дітей конкретизуються прийнятим у 1999 році Законом України «Про загальну середню освіту» [4]. Так, одним із завдань загальної середньої освіти визначається виховання в дітей свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності, формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я дітей (ст. 5). У статті 22 визначено основні заходи щодо охорони та зміцнення здоров'я учнів, які має здійснювати загальноосвітній навчальний заклад. Зокрема, безпосередньо від педагогічних працівників залежить створення безпечних та нешкідливих умов навчання, режиму роботи, умов для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я, формування гігієнічних навичок та засад здорового способу життя учнів.

Важливим документом, що регламентує здоров'язберігаючу діяльність загальноосвітніх навчальних закладів, є Державні санітарні правила і норми (ДСанПіН) влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу, які в Україні затверджувалися постановами Головного державного санітарного лікаря України у 1998 та 2001 роках. Дія даного документу, спрямованого на запобігання несприятливого впливу на організм дітей шкідливих факторів і умов, що супроводжують їхнє навчання, поширюється на загальноосвітні та спеціалізовані навчальні заклади I, I-II, I-III ступенів, спеціалізовані школи, а також гімназії, ліцеї та колежіуми. Даним документом визначаються санітарно-гігієнічні вимоги до умов і режиму навчально-виховного процесу, його організаційного та матеріально-технічного забезпечення. Зазначимо, що до 2013 р. спеціальні школи користувалися ДСанПіНами, затвердженими ще в 1986 р.

На створення умов для формування здорового способу життя спрямована затверджена у 2000 році «Концепція розвитку охорони здоров'я населення України» [11]. Зокрема, концепція спрямована на вдосконалення гігієнічного виховання і навчання населення, особливо дітей та молоді; посилення боротьби із шкідливими звичками; розвиток фізичної культури і спорту. В документі підкреслюється, що гігієнічне виховання населення має бути трансформовано у державну систему безперервного навчання і здійснюватиметься на всіх етапах соціалізації особистості.

Законом України «Про охорону дитинства» (2001 р.) охорону дитинства в Україні визначено як стратегічний загальнонаціональний пріоритет [6]. Зокрема, в статті 6 даного закону говориться, що держава гарантує дитині право на охорону здоров'я, безоплатну кваліфіковану медичну допомогу в державних і комунальних закладах охорони здоров'я, сприяє створенню безпечних умов для життя і здорового розвитку дитини, раціонального харчування, формуванню навичок здорового способу життя.

Отже, протягом першого десятиріччя існування України як незалежної держави було прийнято низку документів, спрямованих на забезпечення права дітей на охорону здоров'я. Зокрема, визначено заходи щодо охорони здоров'я дітей у навчальному закладі. Проте у затвердженій у 2002 році Національній доктрині розвитку освіти зазначено, що стан справ у галузі освіти не повною мірою задовольняє потреби особистості, суспільства і держави [10]. Пропаганду здорового способу життя, стимулювання у молоді прагнення до нього, сприяння розвитку дитячого та юнацького спорту й туризму було визначено серед пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку освіти. Серед основних завдань системи освіти називається виховання людини в душі відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної і суспільної цінності. Таке виховання має здійснюватися шляхом розвитку валеологічної освіти; оптимізації режиму навчально-виховного процесу; створення екологічно сприятливого життєвого простору; залученню дітей до занять фізичною культурою і спортом та ефективного використання засобів фізичного виховання та фізкультурно-оздоровчої роботи для зміцнення фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я дітей; недопущення будь-яких форм насильства в навчальних закладах, виховання в дітей культури поведінки. Виконання цих завдань, зазначається в документі, сприятиме зниженню захворюваності дітей, стимулювання в них прагнення до здорового способу життя та відмови від шкідливих звичок. Визначені напрями здоров'яохоронної діяльності відображено в новому Положенні про спеціальну загальноосвітню школу (школу-інтернат) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку (2008 р.) та Положенні про навчально-реабілітаційний центр (2013).

Стратегічні цілі освіти щодо охорони здоров'я дітей також визначені Концепцією Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір» (2011 р.). З даного документу ми виділили заходи, в реалізації яких можуть брати участь навчальні заклади: розроблення стратегії з питань формування усвідомленого та відповідального ставлення (в нашому випадку – дітей з порушеннями психофізичного розвитку) населення до власного здоров'я та особистої безпеки; поступове впровадження у навчальних закладах стратегії «Здоров'я через освіту» [9].

Як вже було зазначено, з 2013 року вступили в дію Державні санітарні норми та правила «Гігієнічні вимоги до улаштування, утримання і режиму спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та навчально-реабілітаційних центрів» [7]. Даний документ розроблений з метою охорони здоров'я дітей з порушеннями психофізичного розвитку під час їх перебування в спеціальних навчальних закладах. Гігієнічні вимоги призначені, зокрема, для педагогічних працівників та є обов'язковим для виконання документом, що визначає безпечні для здоров'я дітей умови навчання та виховання, які сприяють підвищенню їхньої працездатності протягом навчального дня, тижня, року, поліпшують психофізіологічний розвиток та зміцнюють здоров'я дитини. Аналіз тексту даного документу дав можливість визначити ті вимоги, дотримання яких безпосередньо знаходиться у компетенції вчителів та вихователів:

- профілактика стомлюваності, порушення статури і зору дітей під час уроків (проведення фізкультхвилинок в усіх класах; дотримання режиму зорового навантаження; використання різноманітних прийомів роботи; чергування різних за характером видів діяльності; дотримання встановленої тривалості застосування у навчальному процесі технічних засобів навчання та персональних комп'ютерів; правильне використання штучного освітлення та режиму провітрювання класних і спальних кімнат; дотримання правил розміщення меблів у класній кімнаті);

- профілактика стомлюваності дітей в процесі самопідготовки (визначення обсягу домашніх завдань; дотримання відведеного на самопідготовку місця в режимі дня);

- обладнання робочих місць у виробничих майстернях з урахуванням вимог техніки безпеки;

- дотримання вимог щодо організації вільного часу дітей (організація активного відпочинку під час перерв; дотримання встановленої норми щодо тривалості прогулянки дітей, їх кількості, а також планування їх змісту; організація денного сну дітей; дотримання вимог щодо тривалості занять дітей у гуртках; дотримання вимог щодо тривалості та характеру робіт із самообслуговування; дотримання вимог щодо освітлення приміщення під час перегляду телепередач у вечірні години, а також тривалості перегляду).

Порівняльний аналіз змісту даного документу із аналогічним, що призначений для застосування у масових школах [1], дав можливість визначити наступні відмінності. Так, для спеціальних шкіл встановлюється менше тижневе навантаження учнів (на 1 годину в 2-4-х та 8-12-х класах, на 2 години у 7-х класах та на 3 години у 5-6-х класах). В режимі дня у масових школах денний сон передбачається лише для першокласників, а в спеціальних – для ослаблених дітей усіх вікових груп (за медичними показаннями). Також режим дня спеціальних шкіл передбачає значно більше перебування дітей на свіжому повітрі: від 3,5 години у початкових класах до 2,5 години у старших проти 1,5 години у групі продовженого дня масової школи.

Що стосується змістового наповнення порівнюваних документів, то необхідно відмітити наявність розділу

12 «Санітарно-гігієнічна освіта учнів, формування здорового способу життя, самообслуговування» в документі для масової школи. Зміст гігієнічного виховання містить ознайомлення учнів з основними гігієнічними вимогами та формування гігієнічних навичок процесі навчальної та позакласної роботи; формування знань щодо здійснення посилюючих заходів по збереженню власного здоров'я. Серед основних напрямів роботи з гігієнічного виховання виділено наступні: оздоровче значення рухової активності, фізичної культури та загартовування; раціональний режим дня; гігієна розумової роботи школярів; гігієна трудового навчання; громадська і особиста гігієна; гігієна харчування; попередження інфекційних захворювань та отруєнь; профілактика травматизму; дотримання правил техніки безпеки; статеве виховання; запобігання формуванню шкідливих звичок та формування здорового способу життя. Гігієнічне виховання учнів мають здійснювати вчителі у співпраці з медичними працівниками та батьками. Вважаємо, що такий розділ був би доцільним і в ДСанПіНах для спеціальних шкіл, адже гігієнічне навчання і виховання є одним із основних аспектів формування здорової особистості дитини шкільного віку.

Натомість у ДСанПіНах для спеціальних шкіл наявний розділ Х «Організація фізичного виховання», в якому, зокрема, встановлено вимоги до частоти, структури, дозування фізичного навантаження на уроках фізкультури, а також визначено напрями фізкультурно-оздоровчої роботи (ранкова гімнастика, фізкультхвилинки під час уроків, рухливі ігри та фізичні вправи під час перерв, уроки фізичної культури, заняття ЛФК, ритмікою, прогулянки, музичні заняття, заняття у спортивних та танцювальних гуртках). Також даний документ містить специфічний розділ «Організація комплексної реабілітації учнів спеціальних шкіл (шкіл-інтернатів) та Центрів».

Важливою складовою ДСанПіНів для спеціальних шкіл є рангова шкала важкості навчальних предметів для учнів середнього шкільного віку, розроблена окремо для кожного виду спеціальних шкіл, оскільки один і той самий предмет може мати різний ступінь важкості для дітей з різними порушеннями. Ця шкала має враховуватися при складанні розкладу уроків. Як позитивний момент відмітимо також наявність прикладів вправ для фізкультхвилинки з метою профілактики порушень постави, розроблених окремо для дітей різних вікових категорій. Проте для масової школи розроблено різні комплекси вправ: для покращення мозкового кровообігу, для зняття стомлення з плечового поясу та рук, для зняття стомлення з тулуба, гімнастики для очей, а також комплекс вправ для молодших школярів на уроках з елементами письма. Виходить, що у спеціальних школах вишукування таких вправ покладається на самих вчителів. Вважаємо, що вказані позитивні доповнення були б доцільними у ДСанПіНах для спеціальних шкіл.

Усе викладене дає підставу для наступних висновків. Сприяння збереженню та зміцненню фізичного, психічного, духовного й соціального здоров'я дітей є одним з головних напрямів державної політики України. Нормативно-правовими документами в галузі освіти й охорони здоров'я на навчальні заклади покладена відповідальність за формування й збереження здоров'я учнів, що має бути досягнуто шляхом удосконалення організації навчального процесу відповідно до санітарно-гігієнічних норм, формування в дітей навичок здорового способу життя, профілактики шкідливих звичок у дитячому середовищі, розвитку фізичної культури дітей, проведення просвітницької роботи серед батьків. Особливими завданнями спеціальних навчальних закладів є дотримання щадного режиму дня; поєднання виховної роботи, загальноосвітньої та професійної підготовки з лікувально-відновлювальними й оздоровчими заходами; навчання учнів самоконтролю за функціональним станом організму.

Література

1. Державні санітарні правила і норми (ДСанПіН) влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу, затверджені постановою Головного державного санітарного лікаря України 14.08.2001 № 63 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=2407>. 2. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>. 3. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>. 4. Закон України «Про загальну середню освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/651-14>. 5. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/281-14>. 6. Закон України «Про охорону дитинства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>. 7. Наказ Міністерства охорони здоров'я України 20.02.2013 № 144 «Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до улаштування, утримання і режиму спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та навчально-реабілітаційних центрів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0410-13>. 8. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. N 896 Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття») [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>. 9. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2011 р. N 1164-р Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1164-2011-%D1%80>. 10. Указ Президента України від 17 квітня 2002 року N 347/2002 «Про Національну доктрину розвитку освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>. 11. Указ Президента України від 7 грудня 2000 року N 1313/2000 «Про

Концепцію розвитку охорони здоров'я населення України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1313/2000>.

References

1. Derzhavni sanitarni pravyla i normy (DSanPiN) vlashtuvannia, utrymannia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv ta orhanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu, zatverdzhenni postanovoiu Holovnoho derzhavnoho sanitarnoho likaria Ukrainy 14.08.2001 # 63 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=2407>. **2. Zakon** Ukrainy «Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>. **3. Zakon** Ukrainy «Pro zabezpechennia sanitarnoho ta epidemichnoho blahopoluchchia naseleennia» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>. **4. Zakon** Ukrainy «Pro zahalnu seredniu osvitu» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/651-14>. **5. Zakon** Ukrainy «Pro molodizhni ta dytiachi hromadski orhanizatsii» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/281-14>. **6. Zakon** Ukrainy «Pro okhoronu dytynstva» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>. **7. Nakaz** Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy 20.02.2013 # 144 «Pro zatverdzhennia Derzhavnykh sanitarnykh norm ta pravyl «Hihiienichni vymohy do ulashtuvannia, utrymannia i rezhymu spetsialnykh zahalnoosvitnikh shkil (shkil-internativ) dlia ditei, yaki potrebuui korektsii fizychnoho ta (abo) rozumovoho rozvytku, ta navchalno-reabilitatsiinykh tsentriv» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0410-13>. **8. Postanova** Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 lystopada 1993 r. N 896 Pro Derzhavnu natsionalnu prohramu «Osvita» («Ukraina XXI stolittia») [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>. **9. Rozporiadzhennia** Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 31 zhovtnia 2011 r. N 1164-r Pro skhvalennia Kontseptsii Zahalnoderzhavnoi prohramy «Zdorovia 2020: ukrainskyi vymir» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1164-2011-%D1%80>. **10. Ukaz** Prezydenta Ukrainy vid 17 kvitnia 2002 roku N 347/2002 «Pro Natsionalnu doktrynu rozvytku osvity» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>. **11. Ukaz** Prezydenta Ukrainy vid 7 hrudnia 2000 roku N 1313/2000 «Pro Kontseptsiiu rozvytku okhorony zdorovia naseleennia Ukrainy» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1313/2000>.

Єжова Т.Є. Нормативно-правова основа охорони здоров'я дітей з порушеннями психофізичного розвитку в навчальних закладах

В статті обґрунтовано роль навчального закладу у розв'язанні проблеми охорони здоров'я дітей, уточнено поняття «педагогічна діяльність з охорони здоров'я дітей». Проаналізовано найважливіші сучасні нормативно-правові документи з питань охорони здоров'я населення та визначено в них педагогічну складову. Виділено три групи нормативно-правових документів: загального характеру, які регламентують питання охорони здоров'я дітей як окремої групи населення; документи, що регламентують процес охорони здоров'я дітей як необхідної складової функціонування системи освіти; документи, що регламентують процес охорони здоров'я дітей з порушеннями психофізичного розвитку як необхідної складової функціонування спеціальних навчальних закладів. Визначено обов'язки загальноосвітніх навчальних закладів щодо підтримки здоров'я дітей. Здійснено порівняльну характеристику Державних санітарних правил і норм влаштування, утримання та режиму загальноосвітніх і спеціальних загальноосвітніх шкіл. Визначено основні шляхи формування та збереження здоров'я учнів у навчальному закладі: удосконалення організації навчального процесу відповідно до санітарно-гігієнічних норм; формування в дітей навичок здорового способу життя; профілактика шкідливих звичок у дитячому середовищі; розвиток фізичної культури дітей; здійснення лікувально-відновлювальних і профілактичних заходів; проведення просвітницької роботи серед батьків.

Ключові слова: охорона здоров'я, діти з порушеннями психофізичного розвитку, законодавство, спеціальні навчальні заклади.

Єжова Т.Е. Нормативно-правовая основа охраны здоровья детей с нарушениями психофизического развития в учебных заведениях

В статье обоснована роль учебного заведения в решении проблемы охраны здоровья детей, уточнено понятия «педагогическая деятельность по охране здоровья детей». Проанализированы основные современные нормативно-правовые документы Украины по вопросам охраны здоровья населения и определена их педагогическая составляющая. Выделены три группы нормативно-правовых документов: общего характера, которые регламентируют вопросы охраны здоровья детей как отдельной группы населения; документы, которые регламентируют процесс охраны здоровья детей как необходимой составляющей функционирования системы образования; документы, которые регламентируют процесс охраны здоровья детей с нарушениями психофизического развития как необходимой составляющей функционирования специальных учебных заведений. Определены обязанности общеобразовательных учебных заведений относительно поддержки здоровья детей. Осуществлена сравнительная характеристика Государственных санитарных правил и норм устройства, содержание и режима общеобразовательных и специальных общеобразовательных школ. Определены основные пути формирования и сохранения здоровья учеников в учебном заведении: усовершенствование организации учебного процесса согласно санитарно-гигиеническим нормам; формирование у детей привычек здорового образа жизни; профилактика вредных привычек в детской среде; развитие физической культуры детей; осуществление лечебно-восстановительных и профилактических мер; проведение просветительской работы среди родителей.

Ключевые слова: охрана здоровья, дети с нарушениями психофизического развития, законодательство, специальные учебные заведения.

Yezhova T. Normative-legal basis for health protection of children with special needs at educational institutions

Grounded in this paper is the role of an educational institution in solving the problem of health protection of children,

specified is the conception "pedagogical activity in health protection of children". Analyzed are the most important up-to-date normative-legal documents devoted to health protection of population, and ascertained is the pedagogical component in these documents. Three groups of normative-legal documents have been distinguished here: i) those of general character, which regulate issues concerning health protection of children as a separate population group; ii) documents regulating the process of children's health protection as a necessary component for functioning educational system; iii) documents regulating health protection of children with special needs as a necessary component for functioning special educational institutions. Determined is a charge of general educational institutions as to support of children's health. Performed are comparative characteristics of State sanitary regulations and code for ordering, keeping and regime of general and special general schools. Also determined are the main ways to form and keep the pupils' health in educational institutions, namely: improvement in organization of the educative process in accordance with the sanitary-and-hygienic code; formation of children's habits for healthy life; prevention of harmful habits in children's medium; development of children's physical culture; realization of medical, regenerative and preventive measures; carrying out the educational work among parents.

Keywords: health protection, children with special needs, legislation, special educational institutions.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2014 р.

Статтю прийнято до друку 25.02.2014 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Супрун М.О.

УДК 159.922.76-056.313:173

ОСОБЛИВОСТІ УЯВЛЕНЬ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ХЛОПЦІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ПРО БАТЬКІВСЬКІ РОЛІ ЧОЛОВІКА

Жарікова І.О.

Одним з головних завдань допоміжної школи є виховання у розумово відсталих учнів типологічних властивостей і якостей особистості, що дозволяють адаптуватися в соціальному середовищі. Успішність соціальної адаптації випускників залежить від рівня їхньої підготовленості до професійно-трудової діяльності та шлюбно-сімейних відносин. Школа як інститут соціалізації приділяє значну увагу процесу трудової адаптації своїх майбутніх випускників, але у реальному житті виявляється, що у питаннях сім'ї і шлюбу, міжстатевих відносин особи з інтелектуальними порушеннями недостатньо обізнані і потребують в роз'ясненні функцій сімейної ролі.

На сучасному етапі розвитку спеціальної психології питаннями статевої ролі виховання, дитячо-батьківських стосунків дітей і підлітків з порушеннями психофізичного розвитку займалися В.І. Гарбузов, Т.А.Закрепін, О.М. Мастюкова, О.А. Савіна, О.А. Стребелева, В.В. Ткачова та інші. Проведений аналіз сучасних наукових робіт показав, що незважаючи на зростаючий інтерес до дослідження питань сімейного та статевої ролі виховання розумово відсталих учнів, все ж не знайшлося належного місця в науковому обґрунтуванні проблеми підготовки старшокласників (а саме хлопців підліткового віку) до сімейного життя, виявлення шляхів та умов реалізації. Через це потребує подальшої розробки зміст виховної та психокорекційної роботи з хлопцями підліткового віку. Таким чином, зважаючи на актуальність та практичну значущість вивченої проблеми, було обрано тему теоретико-емпіричного дослідження: «Особливості уявлень розумово відсталих хлопців підліткового віку про батьківські ролі чоловіка».

Об'єктом наукового дослідження є уявлення розумово відсталих підлітків про сімейні ролі. Предметом дослідження є особливості уявлень розумово відсталих хлопців підліткового віку про батьківські ролі чоловіка. Мета дослідження полягає у з'ясуванні змісту та особливостей уявлень розумово відсталих хлопців підліткового віку про батьківські ролі чоловіка.

Сім'я є традиційно головним інститутом виховання та соціалізації. Те, що дитина в дитячі роки придбає в сім'ї, він зберігає протягом усього подальшого життя. Важливість сім'ї як інституту виховання та соціалізації обумовлена тим, що в ній людина знаходиться протягом значної частини свого життя, і по тривалості свого впливу на особистість жоден з інститутів виховання не може зрівнятися з сім'єю.

Для розуміння сім'ї як соціального інституту велике значення має аналіз ролевих відносин у родині. Сімейна роль – одна з видів соціальних ролей людини в суспільстві. Сімейні ролі визначаються місцем і функціями індивіда в сімейній групі і поділяються в першу чергу на подружні (дружина, чоловік), батьківські (мати, батько), дитячі (син, дочка, брат, сестра), міжпоколінні та внутрішньопоколінні (дідусь, бабуся, старший, молодший) тощо [1]. Виконання сімейної ролі залежить від виконання низки умов, перш за все, від правильного формування ролевого образу. Сім'я являє собою більш складну систему відносин, ніж шлюб, оскільки вона, як правило, об'єднує не тільки подружжя, але і їхніх дітей, а також інших родичів або просто близьких подружжю і необхідних їм людей. Гармонічне функціонування сім'ї можливе, коли кожен з її членів виконує ролі, що відповідають своїм та взаємним мотивам. У більшості випадків взаємодія членів родини ґрунтується на